

UDK 316.356.2:316.728-053.6(497.5)

Izvorni znanstveni rad

Obiteljska kohezivnost i zadovoljstvo životom djevojaka i mladića iz sela i iz grada

Petar Bezinović

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Kristina Manestar

Centar za socijalnu skrb, Senj, Hrvatska

Zrinka Ristić Dedić

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

SAŽETAK Predmet rada jest obiteljska kohezivnost u seoskim i gradskim obiteljima, analizirana temeljem rezultata pregledna istraživanja (*survey research*) provedena na proporcionalnom uzorku srednjoškolaca (4.865 adolescenata) u Primorsko-goranskoj, Ličko-senjskoj i Dubrovačko-neretvanskoj županiji. Ispitivanje je provedeno primjenom prilagodene ljestvice obiteljskih rituala i zajedničkih aktivnosti (Compañ i sur., 2002). Rezultati upućuju na značajne razlike seoskih i gradskih obitelji u nekim oblicima obiteljske interakcije, te da djevojke i mladići unekoliko različito percipiraju obiteljsku kohezivnost. Za interakciju gradske obitelji znakovita su zajednička obiteljska putovanja i izleti te odlasci u kupovinu, dok dominantne obrasce interakcije seoske obitelji čine zajednički odlasci u crkvu, zajedničko objedovanje, zajedničko provođenje praznika i zadovoljavanje školskih potreba. Stupnjevita analiza diskriminacijske funkcije pokazala je da se djevojke od mladića statistički značajno razlikuju čak u deset od dvanaest ispitanih oblika obiteljske interakcije: djevojkama su svojstveni odlasci u kupovinu i šetnje s nekim od roditelja, a mladićima odlasci na sportske događaje i bavljenje sportom.

Ispitana je i sveza obiteljske kohezivnosti i zadovoljstva životom djevojaka i mladića sa sela i iz grada te je utvrđeno kako obiteljska kohezivnost snažno određuje zadovoljstvo životom adolescenata, koje je općenito izraženije u mladića nego u djevojaka. Loša obiteljska komunikacija ima značajno negativniji učinak na zadovoljstvo životom adolescenata u selu nego u gradu i upozoruje da je kvalitetna obiteljska komunikacija vjerojatno važniji protektivni faktor za funkcioniranje ličnosti adolescenata u selu nego u njihovih vršnjaka u gradu. Opće značajne razlike u zadovoljstvu životom mladih sa sela i iz gradova, međutim, nisu utvrđene, jer interakcijski učinak prebivališta i spola nije statistički značajan.

Ključne riječi: obiteljska kohezivnost, zadovoljstvo životom, adolescencija, život u selu i u gradu.

Primljeno: 29. prosinca 2003.

Pribvačeno: 15. ožujka 2004.

Copyright © 2004 Institut za društvena istraživanja u Zagrebu - Institute for Social Research of Zagreb. Sva prava pridržana - All rights reserved.

1. Uvod

Prema brojnim istraživanjima, kvaliteta obiteljskih odnosa značajno utječe na formiranje identiteta i na kasniju psihičku i socijalnu zrelost adolescenata (Erikson, 1963.; Papini i sur., 1989.; prema Urbanc i Čiček, 1998.). Adolescent koji svoj identitet gradi temeljem pozitivnih iskustava o zadovoljenju osnovnih potreba i temeljne sigurnosti i poslije je, tijekom života prilagodljiviji u okolnostima lišavanja i frustracije, i posjeduje veći potencijal za rješavanje problema (Lacković-Grgin, 1994.). Funkcioniranje obitelji značajno je povezano sa nizom mjera opće psihičke prilagodbe adolescenata: zadovoljstvo životom, samopoštovanje, osjećaj kompetentnosti, školski uspjeh, zadovoljstvo školom te poremećaji u ponašanju – delinkventno ponašanje, uzimanje sredstava ovisnosti i psihopatološki simptomi (Shek, 2002.).

Obiteljski terapeuti i kliničari ističu kako će disfunkcionalna obitelj vjerojatnije pridonijeti razvoju psihopatologije u djetinjstvu i adolescenciji (primjerice, Jacob, 1987.; Papero, 1990.; prema Shek, 1998.). Na drugoj strani, snažne obiteljske veze pomažu adolescentima u razvijanju otpornosti i usvajanju učinkovitih vještina sučeljavanja (Robinson i Garber, 1995.; prema Call i sur., 2002.).

Stupanj povezanosti članova sa svojom obitelji Olson (1985.) naziva *obiteljskom kohezivnošću*. Dokazan je zaštitni učinak obiteljske kohezivnosti, tj. ona ublažuje negativne učinke rizičnih čimbenika tijekom adolescencije (Barnes, 1990.; Farrell i Barnes, 1993.; prema Baer, 2002.). Kohezivne i fleksibilne (povezane i prilagodljive) obitelji, one koje pružaju primjerenu podršku i dosljedno se ponašaju, stvaraju u djece osjećaj sigurnosti i jačaju njihovo samopoštovanje i osjećaj kontrole (Kliewer i Kung, 1998.). Takve obitelji bolje zadovoljavaju temeljne psihičke potrebe djece – potrebe za pripadanjem i sigurnošću (Kliewer i sur., 1994.). Moos i Moos (1981., 1986.; prema Fallon i Bowles, 2001.) izvješćuju kako prilagođeniji adolescenti svoju obitelj doživljavaju kohezivnom, ekspresivnom, organiziranom, te onom koja snažnije potiče neovisnost svojih članova. Na drugoj strani, adolescenti koji se antisocijalno ponašaju često odrastaju u obiteljima niske razine kohezivnosti i bez uzajamne emocionalne podrške, njege i zaštite (Deković i sur., 2003.).

Voydanoff i Kelly (1984.; prema Mertensmeyer i Coleman, 1987.) pokazateljem obiteljske kohezije drže sudjelovanje (vrijeme provedeno) u zajedničkim obiteljskim aktivnostima ili obiteljskim ritualima. Wolin i Bennett (1984.; prema Baxter i Clark, 1996.) definiraju koncept obiteljskih rituala simboličkim oblikom komunikacije koji se sustavno ponavlja i koji ima posebno značenje za članove obitelji. Oni razlikuju tri osnovna tipa obiteljskih rituala: (a) obiteljske proslave, (b) obiteljske tradicije, i (c) bitne rutinske aktivnosti. Prema Compañ i sur. (2002.) obiteljski rituali odražavaju stupanj kohezije među članovima obitelji, te pravila i obrasce kojih se pridržavaju u međusobnom obraćanju. Ritualni imaju važnu ulogu tijekom cijeloga razdoblja psihičkog rasta i razvoja pojedinca. Brojni istraživači ističu da obiteljski rituali učvršćuju i održavaju privrženost i emocionalne veze članova obitelji, stvaraju i njeguju osjećaj obiteljskog identiteta, te imaju ulogu u socijalizaciji članova obitelji, jer određuju ponašanja u društvenim odnosima (Cheal, 1988.; Imber-Black i sur., 1988.; Reiss, 1981.; Wolin i Bennett, 1984.; Zeit-

lin i sur., 1982.; prema Baxter i Clark, 1996.). Rituali su osobito važni u doba adolescencije, kad je oblikovanje identiteta najočitije. Kako napominje Erikson (1963.; prema De Haan i Mac Dermid, 1998.), oblikovanje identiteta optimalno se može odvijati samo kad adolescent ima aktivnu ulogu u potrazi za identitetom, a obiteljske mu interakcije omogućuju upravo takav angažman.

Obiteljski se odnosi razlikuju ovisno o sredini u kojoj obitelji žive, a naročito u ruralnim i urbanim zajednicama. Mertensmeyer i Coleman (1987.) navode istraživanja u kojima su utvrđene razlike u životnim stilovima i vrednotama gradskih i seoskih obitelji. Ispitanici u urbanim sredinama manje su konzervativni (Fischer, 1978.; prema Mertensmeyer i Coleman, 1987.) i više cijene ekonomske i kulturne strane života u zajednici, dok oni u selu više vrednuju obiteljske interakcije i interakcije u zajednici (Imig, 1983.; prema Mertensmeyer i Coleman, 1987.). Seoske su zajednice homogenije, u njima su jasnije određene poruke o ulogama, pravilima i primjerenu ponašanju (Call i sur., 2002.). Stresove ignoriraju ili traže pomoć obitelji, prijatelja, liječnika ili svećenika (Chimonides, 1998.).

Istraživanja također pokazuju da se u zadnje vrijeme miješaju i smanjuju razlike između ruralne i urbane kulture, iako neke razlike ostaju očevidnima (Chimonides, 1998.).

Istraživanja spolnih razlika u percepciji obiteljskog funkcioniranja daleko su od konačnog zaključka, jer su neki nalazi proturječni (Shek, 1998.). Ohannessian i sur. (1995.; prema Shek, 1998.) pripominju: »većina istraživanja percepcije obiteljskog funkcioniranja do danas se nisu bavila spolnim razlikama adolescenata, a ona malobrojna u kojima je obrađen ovaj problem dala su proturječne rezultate« (str. 493). Pregled literature pokazuje da se stanje nije promijenilo u posljednjih nekoliko godina i da je ova primjedba još aktualna (Shek, 1998.). U nekim istraživanjima nisu utvrđene spolne razlike u doživljaju funkcioniranja obitelji (Alessandri i Wozniak, 1989.; Feldman i Gehring, 1988.; Noller, Seth-Smith, Bouma i Schweitzer, 1992.; prema Shek, 1998.), a prema drugima su djevojke zadovoljnije svojim odnosom s roditeljima i obiteljskim životom nego mladići (Benson, Curtner-Smith, Collins i Keith, 1995.; Newman, 1989.; prema Shek, 1998.). Djevojke ujedno pozitivnije doživljavaju funkcioniranje svoje obitelji nego mladići (Noller i Callan, 1986.; prema Shek, 1998.). Na drugoj strani, ima istraživanja u kojima djevojke češće od mladića izvještavaju o obiteljskim konfliktima i češće reagiraju stresom na konflikte s roditeljima (Tomori i sur., 2000.). Henry i sur. (1996.; prema Shek, 1998.) pak navode da djevojke izvješćuju o višim razinama obiteljske prilagodljivosti, roditeljske podrške i prijemčivosti, ali nisu našli razlike u percepciji obiteljske kohezivnosti, komunikacije roditelja i adolescenata, uskraćivanja roditeljske ljubavi i doživljaju roditeljskog kažnjavanja.

Spolne razlike u percepciji obiteljskog funkcioniranja autori su pokušali objasniti različitim iskustvima u procesu socijalizacije (Hampson i Beavers, 1987.; prema Shek, 1998.). Tako Block (1983.; prema Shek, 2002.) ističe kako se mladiće odgaja da budu neovisniji i manje izražavaju osjećaje, a djevojke da budu toplije i ekspresivnije. Budući da se od mladića očekuje veća neovisnost nego od djevojaka (Russell i Russell, 1987.; Shek i Chan, 1999.; prema Shek, 2002.), oni mogu manje

vremena i snage ulagati u obitelj, što s vremenom može pridonijeti negativnijoj percepciji obiteljskog funkcioniranja u odnosu na djevojke.

Postoje i spekulacije prema kojima su djevojke podložnije utjecaju obiteljske emocionalne klime nego mladići (Eisenberg et al., 1992.; Jaycos i Repetti, 1993.; prema Shek, 1998.). Tomori i sur. (2000.) navode kako nalazi koji potvrđuju spolne razlike mogu upućivati na to da su djevojke osjetljivije na obiteljske odnose, ali se na drugoj strani može pretpostaviti kako je funkcionalnost obitelji važnija za emocionalno stanje djevojaka negoli mladića. Upravo zbog takvih nalaza prihvatljiva je sugestija Millera i sur. (1992., prema Tomori i sur., 2000.) da je bitno ispitati percipiraju li mladići i djevojke na različite načine dinamiku u svojim obiteljima.

Kako bismo pridonijeli objašnjavaњу te problematike, ovim istraživanjem pokušavamo odgovoriti na sljedeće probleme:

- (1) postoje li razlike u kvaliteti i učestalosti obiteljskih interakcija iz perspektive adolescenata, djevojaka i mladića u selu i u gradu;
- (2) provjeriti odnos obiteljske kohezivnosti, prebivališta (selo-grad) i spola sa zadovoljstvom životom adolescenata.

2. Metoda istraživanja

2.1. Ispitanici i uzorak

Istraživanje je provedeno na učenicima svih razreda srednjih škola u Primorsko-goranskoj, Ličko-senjskoj i Dubrovačko-neretvanskoj županiji. Ukupno je ispitano 2.508 učenica i 2.258 učenika. U Primorsko-goranskoj županiji ispitane su 1.303 djevojke i 1.149 mladića u srednjim školama u Bakru, Crikvenici, Delnicama, Moravicama, Krku, Malom Lošinj, Cresu, Rabu, Opatiji i Rijeci. U Ličko-senjskoj županiji ispitano je 525 djevojaka i 491 mladić u školama u Otočcu, Korenici, Gospiću i Senju (cijela populacija srednjoškolaca), a u Dubrovačko-neretvanskoj županiji ispitano je 680 djevojaka i 618 mladića u Blatu, Veloj Luci, Korčuli, Pločama, Metkoviću i Dubrovniku. U Primorsko-goranskoj i Dubrovačko-neretvanskoj županiji podaci su prikupljeni na proporcionalnom stratificiranom slučajnom uzorku. Na temelju podataka o broju učenika u svakome razredu slučajnim je uzorkom, sukladno programu *Research Randomizer* (www.randomizer.org), obuhvaćeno 20% učenika u svakome razredu i u svakoj školi.

U cijelom je uzorku bilo ukupno 29,7% učenika prvih razreda, 26,3% učenika drugih razreda, 27,8% učenika trećih i 16,2% učenika četvrtih razreda, što odgovara stvarnoj proporciji učenika po razredima.

Zato što je jedna od ključnih varijabla u ovom ispitivanju obiteljska kohezivnost, analizirani su samo podaci adolescenata iz cjelovitih obitelji – s oba roditelja (u uzorku ih je bilo 98,3%). S obzirom na mjesto stalnog prebivališta, 34,4% učenika živi u selu, a 65,6% u gradu. Raspodjela po županijama prikazana je u tablici 1.

Tablica 1.

Broj i postotak ispitanika s obzirom na mjesto stalnog prebivališta po županijama

Županija		Gdje živiš?		Ukupno
		u selu	u gradu	
Primorsko-goranska	N	627	1.773	2.400
	%	26,1	73,9	100,0
Ličko-senjska	N	455	553	1.008
	%	45,1	54,9	100,0
Dubrovačko-neretvanska	N	529	748	1.277
	%	41,4	58,6	100,0
Ukupno	N	1.611	3.074	4.685
	%	34,4	65,6	100,0

U Primorsko-goranskoj županiji značajnija je nesrazmjernost u stalnom prebivalištu učenika u korist gradske populacije – čak ih 73,9% živi u gradu. U Ličko-senjskoj i Dubrovačko-neretvanskoj županiji taj je omjer malo uravnoteženiji.

2.2. Instrumenti – upitnici

Obiteljska kohezivnost ispitana je prilagodenom ljestvicom Compañá, Morena, Ruiza i Pascuala (2002.), kojom se želi utvrditi kako i koliko često članovi obitelji provode vrijeme zajedno. Ljestvica ispituje zastupljenost 12 oblika pozitivne obiteljske interakcije. Viši rezultat upućuje na češću interakciju i intenzivniju komunikaciju među članovima obitelji, veću obiteljsku dinamiku i homogenost. Pouzdanost je ljestvice, izražena Cronbachovim α -koeficijentom, 0,81.

Za ispitivanje zadovoljstva životom primijenjena je kratka ljestvica zadovoljstva životom (Bezinović, 1999.). Sastoji se od četiriju čestica koje ispituju afektivne i kognitivne aspekte životnog zadovoljstva. Ljestvica mjeri opći emocionalni stav, zadovoljstvo životom i vlastitim iskustvima, osjećaj smislenosti i cilja (svrhovitosti) u životu. Pouzdanost je ljestvice, izražena Cronbachovim α -koeficijentom, 0,80.

U oba instrumenta ocjenjivanje se provodilo na ljestvici od četiri stupnja (1 = nikad, 2 = rijetko, 3 = ponekad, 4 = često). Sadržaj ljestvica i mjerne karakteristike prikazani su u Dodatku.

2.3. Postupak

Ispitivanje je provedeno u srednjim školama tijekom svibnja 2003. godine. U Dubrovačko-neretvanskoj i Primorsko-goranskoj županiji upitnik je, u dogovoru s ravnateljima škola, na učenicima koji su »ušli« u slučajni uzorak primijenjen grupno u posebnim učionicama. U Ličko-senjskoj županiji ispitivanje je provede-

no sa svim učenicima u njihovim razredima u vrijeme nastave. Ispitivanje su pro-
vodila po dva ispitivača u svakoj skupini. Ispitivači su bili posebno pripremljeni
studenti. Ispitivanje je bilo anonimno.

3. Rezultati

3.1. Obiteljska kohezivnost i prebivalište adolescenata (selo/grad)

Da bi se provjerilo razlikuju li se seoska i gradska populacija adolescenata u ispi-
tivanim oblicima obiteljske interakcije provedena je analiza diskriminacijske funk-
cije. Tu se analizu primjenjuje kako bi se odredilo koje varijable u kompleksnom
setu nezavisnih varijabla najbolje razlikuju dvije ili više grupa ispitanika. Kao set
nezavisnih varijabla u ovoj je analizi korišten skup s dvanaest oblika obiteljske in-
terakcije, a kao zavisna varijabla primijenjena je dihotomna varijabla »selo-grad«
(iskaz ispitanika o tome žive li u selu ili gradu).

Tablica 2.

Aritmetičke sredine (\bar{X}) i standardne devijacije (σ) varijabli obiteljske interakcije s obzirom na prebiva-
lište ispitanika

Oblici obiteljske komunikacije	Selo N = 1.507		Grad N = 2.917	
	\bar{X}	σ	\bar{X}	σ
Ručamo/večeramo zajedno	3,51	0,70	3,36	0,78
Gledamo televiziju	3,35	0,73	3,33	0,72
Razgovaramo i raspravljamo	3,10	0,78	3,06	0,79
Zajedno provodimo ljetne/zimske praznike	2,93	0,88	2,82	0,86
Odlazimo u kupovinu	2,82	0,84	2,83	0,83
Idemo u crkvu	2,30	0,97	2,00	0,94
Odlazimo na obiteljska putovanja, izlete	2,22	0,84	2,27	0,84
Igramo društvene igre	2,15	0,91	2,11	0,88
Šećemo zajedno	2,07	0,88	2,05	0,86
Posjećujemo sportske događaje ili se bavimo sportskim aktivnostima	1,88	0,91	1,88	0,92
Učimo i pišemo zadaće	1,71	0,82	1,61	0,76
Posjećujemo predstave, idemo u kino	1,62	0,74	1,61	0,70

Provedena stupnjevita analiza diskriminacijske funkcije, čije rezultate prikazuje ta-
blica 3., upućuje da se seoski od gradskih adolescenata značajno razlikuju u šest
od dvanaest ispitanih oblika obiteljske interakcije.

Navedeni standardizirani koeficijenti mogu se interpretirati kao standardizirani re-
gresijski koeficijenti (β -koeficijenti). Varijable s najvišim koeficijentima najznačaj-
nije razlikuju dvije skupine, odnosno najbolji su prediktori grupne pripadnosti.

Tablica 3.
Standardizirani koeficijenti diskriminativne funkcije

Oblici obiteljske interakcije	Standardizirani koeficijenti	Smjer razlike
Odlazimo na obiteljska putovanja, izlete	-0,497	Svojtvenija gradu
Odlazimo u kupovinu	-0,229	
Idemo u crkvu	0,754	Svojtvenija selu
Ručamo/večeraemo zajedno	0,420	
Zajedno provodimo ljetne/zimske praznike	0,266	
Učimo i pišemo zadaće	0,166	

Gradskoj obiteljskoj interakciji svojstveni su zajednički odlasci na obiteljska putovanja i izlete te odlasci u kupovinu, dok su seoskoj interakciji svojstveni zajednički odlasci u crkvu, zajedničko objedovanje, zajedničko provođenje praznika i zadovoljavanje školskih potreba.

3.2. Obiteljska kohezivnost iz perspektive djevojaka i mladića

I značajnosti razlika u ispitivanim oblicima obiteljske interakcije između djevojaka i mladića provjerene su analizom diskriminacijske funkcije. U ovom slučaju nastojimo utvrditi kakvi oblici obiteljske komunikacije mogu najbolje razlikovati djevojke od mladića, odnosno odrediti koji je sklop obiteljskih odnosa svojstveniji djevojkama, a koji mladićima.

Tablica 4.
Aritmetičke sredine (\bar{X}) i standardne devijacije (σ) varijabla obiteljske komunikacije u uzorcima djevojaka i mladića

Oblici obiteljske komunikacije	Djevojke N = 2.406		Mladići N = 2.095	
	\bar{X}	σ	\bar{X}	σ
Gledamo televiziju	3,42	0,67	3,24	0,77
Ručamo/večeraemo zajedno	3,42	0,74	3,41	0,78
Razgovaramo i raspravljamo	3,17	0,77	2,96	0,79
Odlazimo u kupovinu	2,98	0,79	2,65	0,85
Zajedno provodimo ljetne/zimske praznike	2,92	0,85	2,78	0,88
Odlazimo na obiteljska putovanja, izlete	2,25	0,85	2,26	0,84
Zajedničke šetnje	2,16	0,88	1,94	0,83
Igramo društvene igre	2,16	0,90	2,08	0,88
Idemo u crkvu	2,13	0,97	2,06	0,96
Posjećujemo sportske događaje ili se bavimo sportskim aktivnostima	1,70	0,82	2,09	0,97
Učimo i pišemo zadaće	1,63	0,77	1,67	0,79
Posjećujemo predstave, idemo u kino	1,56	0,68	1,67	0,75

Provedena stupnjevita analiza diskriminacijske funkcije, koja rezultira reduciranim sklopom statistički značajnih prediktorskih varijabli, upućuje da se od dvanaest ispitanih oblika obiteljske interakcije, u deset značajno razlikuju djevojke od mladića (tablica 5.).

Tablica 5.
Standardizirani koeficijenti diskriminativne funkcije

Oblici obiteljske interakcije	Standardizirani koeficijenti	Smjer razlike
Odlazimo u kupovinu	0,541	Karakterističnije za djevojke
Šećemo zajedno	0,430	
Razgovaramo i raspravljamo	0,221	
Zajedno provodimo ljetne/zimske praznike	0,177	
Gledamo televiziju	0,127	
Posjećujemo sportske događaje ili se bavimo sportskim aktivnostima	-0,752	Karakterističnije za mladiće
Ručamo/večeraemo zajedno	-0,221	
Posjećujemo predstave, idemo u kino	-0,176	
Odlazimo na obiteljska putovanja, izlete	-0,154	
Učimo i pišemo zadaće	-0,101	

Za djevojke su dakle znakoviti odlasci u kupovinu i šetnje s nekim od roditelja, dok je specifično muški oblik obiteljske interakcije posjećivanje sportskih događaja ili bavljenje sportom.

3.3. Zadovoljstvo životom adolescenata prema prebivalištu, spolu i kvaliteti obiteljske komunikacije

Radi provjere značajnosti razlika u zadovoljstvu životom djevojaka i mladića u selu i u gradu ovisno o njihovoj percepciji obiteljske komunikacije, provedena je trosmjerna $2 \times 2 \times 3$ (spol \times prebivalište \times obiteljska kohezivnost) analiza varijance.

Prosječne vrijednosti na ljestvici zadovoljstva životom za ispitane podgrupe prikazane su u tablici 6. i na slici 1.

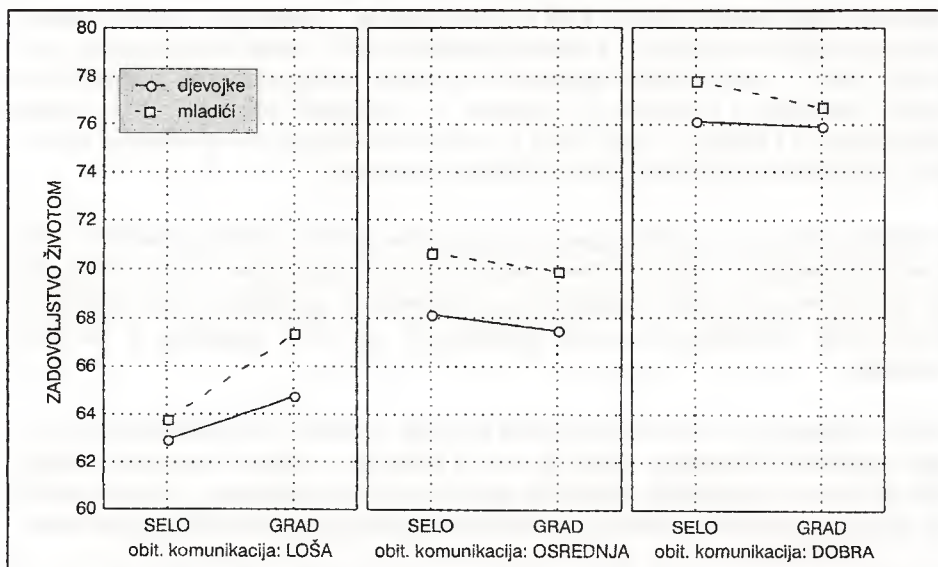
Rezultati analize varijance upućuju na značajan glavni utjecaj spola ($F(1,4528) = 8,97$; $p = 0,003$), pri čemu mladići u prosjeku iskazuju značajno višu razinu zadovoljstva životom. Ne postoji značajna razlika u zadovoljstvu životom adolescenata iz sela i iz grada ($F(1,4528) = 0,55$; $p = 0,46$), no izrazito je značajan efekt kvalitete, odnosno učestalosti obiteljske komunikacije ($F(2,4528) = 154,35$; $p < 0,0001$). Dobra je obiteljska kohezivnost, prema ovim pokazateljima, vrlo važan »prediktor« zadovoljstva životom adolescenata.

Tablica 6.

Deskriptivni podaci za ljestvicu zadovoljstva životom za pojedine kategorije ispitanika

Spol	Naselje	Obiteljska kohezivnost	\bar{X}	σ	N
djevojke	selo	loša	62,92	19,91	291
djevojke	selo	osrednja	68,14	20,02	187
djevojke	selo	dobra	76,13	17,69	355
djevojke	grad	loša	64,73	19,93	551
djevojke	grad	osrednja	67,47	18,04	395
djevojke	grad	dobra	75,91	17,04	638
mladići	selo	loša	63,74	21,35	245
mladići	selo	osrednja	70,61	17,48	201
mladići	selo	dobra	77,83	16,89	286
mladići	grad	loša	67,36	20,44	552
mladići	grad	osrednja	69,86	18,61	415
mladići	grad	dobra	76,71	18,89	424

Pripomena: Radi olakšavanja interpretacije ukupni rezultati na ljestvici linearno su transformirani na mjernu ljestvicu od 100 stupnjeva.



Slika 1.

Prikaz razine zadovoljstva životom u ispitivanim podskupinama ispitanika

Zanimljiv je i značajan interakcijski efekt prebivališta i kvalitete obiteljske komunikacije, $F(2,4528) = 3,76$; $p = 0,02$. Kvaliteta obiteljske komunikacije ima različit utjecaj na zadovoljstvo životom adolescenata u selu i u gradu. Lošija obiteljska kohezivnost više pogađa adolescente u selu. Adolescenti u selu u grupi loše obiteljske kohezivnosti malo su nezadovoljniji životom negoli njihovi vršnjaci u gradu.

Interakcijski učinak prebivališta i spola nije se pokazao statistički značajnim ($F(1,4528) = 0,05$; $p = 0,82$), kao ni interakcijski efekt spola i kvalitete obiteljske komunikacije ($F(2,4528) = 0,31$; $p = 0,73$). Dakle, utjecaj spola na zadovoljstvo životom adolescenata ne razlikuje se s obzirom na razinu kvalitete obiteljske komunikacije, niti procjene zadovoljstva životom mladića i djevojaka ovise o tome žive li u gradu ili u selu.

4. Rasprava i zaključci

Analiza razlika u kvaliteti i učestalosti obiteljskih interakcija seoskih i gradskih adolescenata pokazuje da od dvanaest ispitanih oblika interakcije, njih pet značajno razlikuje seoski od gradskog tipa obiteljske interakcije. Gradskoj su obiteljskoj interakciji svojstveni zajednički odlasci na obiteljska putovanja i izlete te odlasci u kupovinu, a seoskoj su svojstveni obrasci zajednički odlasci u crkvu, zajedničko objedovanje, zajedničko provođenje praznika i zadovoljavanje školskih potreba. Podlogom su tih razlika razlike u životnim stilovima i vrednotama urbanih i ruralnih obitelji, te različita ponuda sadržaja u gradskoj i seoskoj sredini. Obrasci svojstvene selu može se promatrati dijelom tradicionalnog stila života, odnosno tradicionalne kulture koja se više oblikuje i zadržava u seoskoj sredini. Takvi se nalazi mogu upariti s nalazima Imiga (1983.; prema Mertensmeyer i Coleman, 1987.), prema kojem ispitanici u seoskim sredinama više vrednuju obiteljske interakcije i interakcije u zajednici, te s nalazima Fischera (1978.; prema Mertensmeyer i Coleman, 1987.) koji je pokazao da ispitanici u gradovima više cijene ekonomske i kulturne strane života u zajednici.

Rezultati istraživanja također upućuju na ponešto različit doživljaj obiteljske kohezivnosti djevojaka i mladića. Djevojkama su svojstveniji odlasci u kupovinu, šetnje sa članovima obitelji i razgovaranje, raspravljanje s obitelji, dok je specifično muški oblik obiteljske interakcije posjećivanje sportskih događaja ili bavljenje sportom.

Oblici interakcije svojstveni djevojkama upućuju na malo veću usmjerenost djevojaka razmjeni informacija, misli, stavova i emocija s ostalim članovima obitelji, dok su obrasci interakcije svojstveni mladićima manje »intimni« i više usmjereni na stjecanje pozitivnih iskustava, razonodu i provođenje slobodnog vremena.

Istraživanje je pokazalo da su mladići zadovoljniji životom nego djevojke. Taj se nalaz razlikuje od rezultata istraživanja objavljenih u literaturi koja uobičajeno izvještava o nepostojanju razlika u zadovoljstvu životom između adolescenata žen-

skoga i muškog spola (primjerice, Dew i Huebner, 1994.; Huebner i sur., 2000.). Neka istraživanja, provedena uglavnom na uzorcima starijih ispitanika, potvrđuju postojanje spolnih razlika u zadovoljstvu životom, u smjeru većeg zadovoljstva životom muških ispitanika (prema Dorahy i sur., 2000.). Nekonzistentni se rezultati različitih istraživanja tumače razlikama u kulturnim obrascima doživljavanja i ponašanja te varijablama koje utječu na kvalitetu života (obrazovanjem, ostvarenjem ženskih prava, religioznošću, obiteljskim statusom i slično). Među tim čimbenicima vjerojatno treba tražiti i razloge većeg zadovoljstva životom naših adolescenata muškog spola, ali bi stvarne čimbenike trebalo utvrditi dodatnim istraživanjima.

Utjecaj prebivališta na zadovoljstvo životom nije se pokazao značajnim. Općenito gledano, adolescenti u seoskim sredinama ne razlikuju se po zadovoljstvu životom od svojih vršnjaka u gradovima. Interakcijski utjecaj spola i mjesta prebivališta također nije statistički značajan – ocjene zadovoljstva životom mladića i djevojka ne razlikuju se, ovisno o tome žive li u gradu ili selu. U budućim bi istraživanjima valjalo potpunije istražiti razlikuju li se, međutim, izvori zadovoljstva životom seoskih i gradskih adolescenata, te utvrditi razlike u pojedinim aspektima zadovoljstva životom.

U istraživanju je utvrđeno da obiteljska kohezivnost snažno određuje zadovoljstvo životom adolescenata. Takvi rezultati o značajnoj povezanosti uspješne obiteljske interakcije sa zadovoljstvom života adolescenata, sukladni su nalazima u literaturi. Young i Miller (1995.) navode da sva istraživanja o korelatima i prediktorima životnog zadovoljstva u djetinjstvu i adolescenciji dosljedno izvještavaju kako su odnosi roditelja i djece najvažniji prediktor zadovoljstva životom adolescenata. Shek (1998.) je, primjerice, utvrdio statistički značajnu povezanost između percepcije obiteljskog funkcioniranja i mjera zadovoljstva životom u vrijednosti $r = 0,54$. Zaključuje da funkcioniranje obitelji može izravno i/ili neizravno utjecati na psihičku dobrobit pojedinca putem dvaju procesa: prvo, obitelj može biti stresor koji djeluje na emocionalni život adolescenta, te drugo, obiteljsko funkcioniranje može utjecati na spremnost adolescenta da ga socijaliziraju roditelji i na spremnost roditelja da socijaliziraju adolescenta. De Haan i Mac Dermid (1998.) slično pokazuju da je pozitivan odnos s roditeljima izravno povezan s psihičkom prilagodбом i dobrobiti adolescenata, a Dew i Huebner (1994.) da su mjere samopoi-manja u svezi s obiteljskim funkcioniranjem bolji prediktor zadovoljstva životom nego akademsko samopoi-manje i samopoi-manje vezano uz odnose vršnjake.

Rezultati ovog istraživanja pokazuju, osim toga, da loša obiteljska komunikacija više pogađa adolescente u selu nego u gradu, s obzirom da oni izražavaju nižu razinu zadovoljstva životom. Ta značajna interakcija obiteljske kohezivnosti i prebivališta adolescenata na zadovoljstvo životom posvjedočuje da je kvalitetna obiteljska komunikacija vjerojatno važniji zaštitni čimbenik za funkcioniranje ličnosti adolescenata u selu, nego njihovih gradskih vršnjaka. Pretpostavlja se stoga kako život u gradu, vjerojatno, nudi sadržaje i mogućnosti kakvi toj dobroj skupini mogu u izvjesnoj mjeri kompenzirati nedostatak obiteljskog sklada i biti izvorom pozitivna samovrednovanja i vrednovanja života.

Veće negativno djelovanje loše obiteljske komunikacije na adolescente u selu, uz to, upućuje na veliku važnost obitelji za adolescente u seoskoj sredini, te na snažan emocionalni angažman koji ulazu u obitelj, što može pridonijeti negativnu utjecaju obiteljskog funkcioniranja na psihičku dobrobit adolescenata.

Interakcijski utjecaj spola i obiteljske kohezivnosti nije statistički značajan, te se stoga očekivanje o većoj važnosti kvalitetne obiteljske komunikacije za djevojke nego za mladiće nije pokazalo opravdanim. Adolescenti obaju spolova podjednako su osjetljivi na utjecaje obiteljskog funkcioniranja.

Naposljetku, ovaj je rad istaknuo neke elemente odnosa obiteljske kohezivnosti, nekih osobina adolescenata i njihova mentalnog zdravlja, te utvrdio važnost obiteljske kohezivnosti kao zaštitnog čimbenika razvoja ličnosti u razdoblju adolescencije.

Važno je, međutim, istaknuti i neka ograničenja provedenog istraživanja. Korelacijska priroda istraživanja ne omogućuje utvrđivanje uzročno-posljedičnih odnosa obiteljskog funkcioniranja i mjera mentalnog zdravlja. Nije posve jasno utječe li funkcioniranje obitelji na zadovoljstvo životom adolescenta ili je proces obrnut. Obiteljsko funkcioniranje logički se prihvaća kao antecedent koji može utjecati na razvoj mentalnog zdravlja ili resursa za sučeljavanje sa stresom u adolescenata, no valja istaknuti kako i psihička prilagodba i mentalno zdravlje adolescenta kao člana obitelji može značajno olakšati ili blokirati uspješno funkcioniranje obitelji. Longitudinalna i panel-istraživanja (s više točaka mjerenja) mogu pružiti adekvatnije rješenje tog problema i utvrditi dugoročne utjecaje (ne)uspješnog obiteljskog funkcioniranja.

Daljnja istraživanja čimbenika što pridonose skladnu obiteljskom funkcioniranju te čimbenika koji su posljedica uspješnih ili neuspješnih obiteljskih interakcija mogu pomoći u kreiranju učinkovitijih strategija prevencije zaštite mladeži i obitelji, te što ranijoj identifikaciji adolescenata čije su obitelji potencijalno disfunkcionalne.

Literatura

1. Baer, J. (2002.): Is Family Cohesion a Risk or Protective Factor During Adolescent Development? - *Journal of Marriage and Family*, 64 (2002): 668-675.
2. Baxter, L. A.; Perceptions of Family Communication Patterns and the Enactment of Family Rituals. - , 60 (1996) 3: 254-269.
3. Bezinović, P. (1999.): Prikaz ljestvica za mjerenje nekih aspekata ličnosti kod adolescenata. Neobjavljeno.
4. Call, K. T.; Riedel A. A.; Hein, K.; McLoyd, V.; Petersen, A.; Kipke, M. (2002.): Adolescent Health and Well-Being in the Twenty-First Century: A Global Perspective. - *Journal of Research on Adolescence*, 12 (2002) 1: 69-98.

5. Chimonides, K. M. (1998.): Rural and Urban Adolescents' Perceptions of Mental Health. – *Adolescence*, 33 (1998): 271-280.
6. Compañ, E.; Moreno, J.; Ruiz, M. T.; Pascual, E. (2002.). Doing Things Together: Adolescent Health and Family Rituals. – *Journal of Epidemiology and Community Health*, 56 (2002): 89-94.
7. De Haan, L. G.; MacDermid, S. (1998.): The Relationship Of Individual And Family Factors to The Psychological Well-Being of Junior High-School Students Living in Urban Poverty. – *Adolescence*, 33 (1998) 129: 73-90.
8. Deković, M.; Janssens, J. M. A. M.; Van As, N. M. C. (2003.): Family Predictors of Anti-social Behavior in Adolescence. – *Family Process*, 42 (2003) 2: 223-235.
9. Dew, T.; Huebner, E. S. (1994.): Adolescents' Perceived Quality of Life: An Exploratory Investigation. – *Journal of School Psychology*, 32 (1994) 2: 189-199.
10. Dorahy, M. J.; Lewis, C. A.; Schumaker, J. F.; Akuamoah-Boateng, R.; Duze, M. C.; Sibiyah, T. E. (2000): Depression and Life Satisfaction among Australian, Ghanaian, Nigerian, Northern Irish, and Swazi University Students. – *Journal of Social Behaviour & Personality*, 15 (2000) 4: 569-580.
11. Erikson, E. (1963.): *Childhood and Society*. – New York : Norton.
12. Fallon, B. J.; Bowles, T. V. P. (2001.): Family Functioning and Adolescent Help-Seeking Behavior. – *Family Relations*, 50 (2001): 239-245.
13. Huebner, E. S. (2000.): Levels and Demographic Correlates of Adolescent Life Satisfaction Reports. – *School Psychology International*, 21(2000) 3: 281-292.
14. Kliewer, W.; Kung, E. (1998.): Family Moderators of the Relation Between Hassles and Behavior Problems in Inner-City Youth. – *Journal of Clinical Child Psychology*, 27 (1998) 3: 278-292.
15. Kliewer, W.; Sandler, I.; Wolchik, Sh. (1994.): Family Socialization of Threat Appraisal and Coping: Coaching, Modeling, and Family Context. – In: F. Nestman and K. Hurrelmann (eds.): *Social Networks and Social Support in Childhood and Adolescence*. – Berlin: de Gruyter, pp. 271-291.
16. Lacković-Grgin, K. (1994.): Samopojmanje mladih. – Jastrebarsko: Naknada Slap.
17. Mertensmeyer, C.; Coleman, M. (1987.): Correlates of Inter-Role Conflict in Young Rural and Urban Parents. – *Family Relations*, 36 (1987): 425-429.
18. Olson, D. H. (1985.): *FACES III (Family Adaptation and Cohesion Scales)*. – St. Paul, MN: University of Minnesota.
19. Shek, D. T. L. (1998.): A Longitudinal Study of Relationship Between Family Functioning and Adolescent Psychological Well-Being. – *Journal of Youth Studies*, 1 (1998) 2: 195-209.
20. Shek, D. T. L. (2002.): Chinese Adolescents' Perceptions of Family Functioning: Personal, School-Related, and Family Correlates. – *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 128 (2002) 4: 358-380.
21. Shek, D. T. L. (2002.): Family Functioning and Psychological Well-Being, School Adjustment, and Problem Behavior in Chinese Adolescents With and Without Economic Disadvantage. – *The Journal of Genetic Psychology*, 163 (2002) 4: 497-502.
22. Tomori, M.; Zalar, B.; Kores Plesnicar, B. (2000.): Gender Differences In Psychosocial Risk Factors Among Slovenian Adolescents. – *Adolescence*, 35 (2000): 278-292.
23. Urbanc, K.; Čiček, M. (1998.): Neka transgeneracijska obilježja obitelji maloljetnih delinkvenata. – *Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada*, Zagreb, 5 (1998): 57-72.
24. Young, M. H.; Miller, B. C. (1995.): The Effect of Parental Supportive Behaviour on Life Satisfaction of Adolescent Offspring. – *Journal of Marriage & Family*, 57 (1995) 3: 813-822.

Dodatak

Sadržaj i deskriptivni pokazatelji primijenjenih ljestvica

Obiteljska kohezivnost				$r_{\text{item/total}}$
1. Šećemo zajedno				0,59
2. Odlazimo na obiteljska putovanja, izlete				0,55
3. Igramo društvene igre				0,54
4. Odlazimo u kupovinu				0,49
5. Zajedno provodimo ljetne/zimske praznike				0,48
6. Posjećujemo predstave, idemo u kino				0,47
7. Razgovaramo i raspravljamo				0,47
8. Učimo i pišemo zadace				0,42
9. Posjećujemo sportske događaje ili se bavimo sportskim aktivnostima				0,39
10. Gledamo televiziju				0,39
11. Idemo u crkvu				0,38
12. Ručamo/večeraemo zajedno				0,36
min. rez. = 12	maks. rez. = 48	$\bar{X} = 29,18$	$\sigma = 5,70$	
Prosječna korelacija među tvrdnjama $r = 0,27$; min $r = 0,06$, maks $r = 0,48$				
Cronbach alfa (α) = 0,81				

Zadovoljstvo životom				$r_{\text{item/total}}$
1. Sretan sam i zadovoljan svojim životom				0,72
2. Život mi donosi mnogo zadovoljstava				0,64
3. Moj život ima smisao i cilj				0,60
4. Ja se općenito dobro osjećam				0,51
min. rez. = 4	maks. rez. = 16	$\bar{X} = 12,55$	$\sigma = 2,35$	
Prosječna korelacija među tvrdnjama $r = 0,50$; min $r = 0,39$, maks $r = 0,63$				
Cronbach alfa (α) = 0,80				

Original scientific paper

Petar Bezinović

Institute of Social Research of Zagreb, Zagreb, Croatia

Kristina Manestar

Center for Social Work, Senj, Croatia

Zrinka Ristić Dedić

Institute of Social Research of Zagreb, Zagreb, Croatia

Family Cohesion and Well-being of Urban and Rural Adolescents

Summary

This paper discusses family cohesion in rural and urban families, that is analysed based on the results of survey research conducted on the proportional sample of high school students (4 865 adolescents) from Primorsko-goranska, Ličko-senjska and Dubrovačko-neretvanska counties. The research used the adopted Scale of family rituals and family activities (Compañ et al, 2002.) The results indicate significant differences in some forms of family interaction in rural and urban families, and a somewhat different perception of family cohesion of girls and boys. Family trips, picnics and shopping are characteristic of the urban family interaction, while for the rural family dominant patterns of family interaction are going to church together, having meals together, spending holidays together and completing school work. Level analyses of the discriminative function shows that girls differ from their male counterparts at the statistically significant level in ten out of twelve examined forms of family interaction: for girls going shopping and for walks with one of the parents are characteristic, while for boys it is going to sport events or playing sports.

The relation of family cohesion and well-being of urban and rural adolescents was also examined. It reinforced that family cohesion is strongly determined with well-being of adolescents, which is in general more evident in girls than it is in boys. Poor family communication has a significantly greater negative effect on adolescents' well-being in rural areas than in those from urban areas and it indicates that quality of family communication is probably more important protective factor for functioning of adolescents' personality from rural areas than for their counterparts in urban areas. There were however no global significant differences found in well-being of urban and rural youth, since interaction effect of rural-urban or gender factor is not statistically significant.

Key words: family cohesion, well-being, adolescence, rural-urban dichotomy.

Received on: 29th Decembet 2003

Accepted on: 15th March 2004

Petar Bezinović

Institut de Recherche sociale à Zagreb, Zagreb, Croatie

Kristina Manestar

Centre d'Aide sociale, Senj, Croatie

Zrinka Ristić Dedić

Institut de Recherche sociale à Zagreb, Zagreb, Croatie

La cohésion de la famille et le bien-être des adolescents du milieu rural et du milieu urbain

Résumé

Cet article analyse la cohésion de la famille dans les familles rurales et urbaines sur la base des résultats des recherches synoptiques (*survey research*) réalisées sur un échantillon proportionnel d'élèves du secondaire (4 865 adolescents) des comitats de Primorsko-goranska, Ličko-senjska et Dubrovačko-neretvanska. Ces recherches ont été réalisées en appliquant l'Échelle adaptée des rituels de famille et des activités en commun (Compañ et coll., 2002). Les résultats indiquent d'importantes différences entre les familles rurales et les familles urbaines dans certaines formes de l'interaction familiale et que les jeunes filles et les jeunes gens ont une perception un peu différente de la cohésion de la famille. Les voyages, les excursions, le shopping en famille sont caractéristiques pour l'interaction des familles des villes, tandis que les modèles dominants de l'interaction des familles du milieu rural sont: aller ensemble à l'église, prendre les repas ensemble passer les vacances ensemble et accomplir les travaux scolaires. Une analyse graduelle de la fonction discriminative montre que statistiquement les jeunes filles diffèrent sensiblement des jeunes gens et même dans dix des douze formes examinées de l'interaction familiale: les jeunes filles vont faire du shopping et des promenades avec l'un de leurs parents, ce qui est caractéristique, tandis que les garçons vont assister à des événements sportifs ou faire du sport.

A aussi été examiné le lien entre la cohésion de la famille et le bien-être des jeunes filles et des jeunes gens du milieu rural et des villes et il a été constaté que la cohésion de la famille détermine fortement le bien-être des adolescents, ceci est généralement plus évident chez les jeunes gens que chez les jeunes filles. Une communication médiocre au sein de la famille a un effet beau-cou plus négatif sur le bien-être des adolescents du milieu rural que sur ceux des villes et ceci indique que la qualité de la communication au sein de la famille est vraisemblablement un facteur de protection plus important pour le fonctionnement de la personnalité des adolescents du milieu rural que pour ceux du même âge du milieu urbain. Cependant, d'importantes différences globales dans le bien-être des jeunes du milieu rural et des villes n'ont pas été constatées, car l'effet de l'interaction du lieu de résidence ou du sexe n'est statistiquement pas important.

Mots-clés: cohésion de la famille, bien-être, adolescence, la vie en milieu rural et en milieu urbain.

Reçu: le 29 décembre 2003

Accepté: le 15 mars 2004